

# Народний спів на високих обертонах здатний долати великі відстані - Євген Єфремов Г

Автор: Валерія Радзієвська



**Євген Єфремов**

Тисячоліттями в народі люди звикли на відстанях спілкуватися дуже голосно. Тому обрядовий спів як правило, потужний. Тим більше що давні обряди були адресовані язичницьким божествам, силам природи, які живуть десь далеко, за обрієм, тому до них треба докричатися. У високих тонах людина під час співу виділяє високі обертони, які здатні долати великі відстані. про це [Gazeta.ua](#) розповів засновник і керівник фольклорного гурту "Древо" Євген Єфремов.

Що спонукало вас у 1970-х роках відійти від поширеніших тоді стандартів сценічного "народного" співу і зацікавитися співом автентичним?

—У музичному світі і серед містян тоді побутувала думка, що найвищий рівень існування і художності фольклору — це народний хор. Мірилом був колектив Вербовки. Чомусь цей напрямок для мене був абсолютно чужим, і я ніколи не слухав такої музики. Хоча я не знав нічого про український фольклор. В музичному училищі на музикознавчому відділі у нас був курс "народна музична творчість". Його нам читав дуже освічений дідочок зі

Львова. Але він нам народні пісні награвав і показував у нотах. Живого враження від справжнього традиційного співу у нас не було. До цього часу у мене було абсолютно повне враження, що фольклор – це те, що існує тільки у вигляді народного хору.

Наприкінці першого курсу Консерваторії ми почали з нашим викладачем Володимиром Матвієнком ходити в експедиції у село княжичі Броварського району Київщини. Там я вперше почув справжні народні пісні. Зібралися жінки похилого віку і співали щось незрозуміле. До того ми виховувалися на академічній музиці європейського стилю і нічого подібного не чули. У народному співі не було звичних законів музики, закономірностей і правил. Але разом з тим це звучало гармонійно. При тому, що дехто з тих бабусь були неписьменними. Ясно, що вони не знали нот. Але вони як полотно ткали голосом разом щось поліфонічне. Це задівало: як же це так – прості люди, неграмотні, а вміють так співати. А ми, академічні музиканти, в тому нічого не тямимо. Від нас шар культури, який на той час був дуже живим і активно функціонував в селах, відгороджували. І це було образливо. Замість того нам давали якісь сурогати. Тому народний хор я тоді сприймав як щось примітивно неправдиве. А от коли побував перший раз у селі, відчув, що нічого не розумію у справжньому народному співі.

Після того я був щороку в експедиціях. Привезені матеріали мені було цікаво перевести на ноти. Я сидів, у все це вслушовувався, мурликав сам до себе. Коли пісню в ноти переводиш години дві, то вона потім тобі сниться. І не заспівати її ти вже не можеш. Так я почав співати. Переймав манеру співу бабусь.

### **Після того виникла ідея створити гурт?**

— Кілька дівчат дуже зацікавилися: "Як це в тебе виходить так здорово? а ти нас навчиш?". У 1979 році почався наш гурт — кілька дівчат і два хлопці. Отакою першою купкою в шестеро чоловік ми почали збиратися де тільки могли і співати. Ми ж вчилися від азів. Це був інший спосіб звуковидобування.

Автор: Валерія Радзієвська



Фольклорна експедиція

### **В чому він полягає?**

— Як і при академічному співі, стовп повітря проходить крізь голосові зв'язки. Той самий фізіологічний спосіб дихання. Однак особливості звуковидобування інші. В академічних співаків, особливо чоловіків, усе перебільшено. Кругла манера, звук об'ємний, очищений, правильний. По артикуляції чітко видно, співає людина "о", "а" чи "е". А от по вигляду народних співаків важко зрозуміти, який звук вони виадають. Буває так, що бабуся розмовляє, і раптом починає співати. Але поведінка її голосового апарату не змінилася. Це абсолютно розмовна манера.

Фольклорна манера співу базується не просто на розмові. Тисячоліттями в народі звикли передавати інформацію голосом не підсилюючи його ніякими мікрофонами чи гучномовцями. Тому люди вміли на відстанях спілкуватися дуже голосно. Крім того, обрядовий спів, який складав велику частку їхнього репертуару, як правило, вуличний, а значить, потужний. Тим більше, що давні обряди були адресовані язичницьким божествам, силам природи, які живуть десь далеко, за обрієм, тому до них треба докричатися. Виробилася така потужна манера співу, в якій звук був сильно скоцентрований. Крім того, щоб догукатися до дощу чи сонця, треба піднімати свій голос. Низько прокричати неможливо. У високих тонах людина під час співу виділяє високі обертони, які здатні дуже далеко летіти, долати великі відстані. Це те, чого немає в академічному співі.

Це стосується переважно жінок, бо вся українська обрядова культура базується на жіночому співі. Чоловіки тільки в зимових обрядах співали. Тому всі гукальні пісні, всі призиви до весни, до весільних божеств, які опікувалися родом, все було жіночим потужним співом – голосним, високим, з вигуками спеціальними. На цьому базується традиційна манера співу.

**“Хор – це партія людей, які співають те саме по нотах під керівництвом диригента. А у фольклорному хорі кожен має свою індивідуальність, не причесаний під загальну гребінку тембр. Крім того, кожен може мелодію змінювати, варіювати в традиціях цього регіону”**

В народному ж академічному хорі все виважено. Все ж таки хор – це партія людей, які співають те саме по нотах під керівництвом диригента. А у фольклорному хорі кожен має свою індивідуальність, не причесаний під загальну гребінку тембр. Крім того, кожен може мелодію змінювати, варіювати в традиціях цього регіону. Фольклорний спів – живий: кожен відчуває можливість піти голосом або сюди, або туди. І ти чуєш, як твій голос спілкується з іншими голосами, і це живий поліфонічний організм.

### Це своєрідний транс.

— Так. Володимир Матвієнко, з яким ми в експедиції їздили, дивився на наші перші досвіди співу і казав: "Ви – наче якась секта, ви вводите одне одного в транс".

### Зараз по селях зберігається традиція народного співу? Старі люди ще співають?

— Хіба що старі, і то уже той стиль, який я застав в експедиціях у 1979-90-ті роки, уже майже повністю себе вичерпав. Його носії відійшли на той світ. А молодші були занадто закультивовані клубною стилістикою. Навіть коли вони починають співати старі пісні, у них з'являється цей верьовкініський тембр. Народна манера виконання дуже часто втрачена. Тільки одиниці людей її

знають. Я позаминулі зими у селі Дніпровському Чернігівської області почув, як співає одна бабуся: наче знову потрапив на 30 років назад. Отак співали тоді. А більше в навколишніх селах ніхто так не співає – так орнаментально, з таким варіюванням, з заглибленим всередину тої пісні, без жодної сценічності. Оце справжнє.

Автор: Валерія Радзієвська



**На ювілейному концерті 14 грудня у вас було представлене і Прикарпаття, і Поділля, і Берестейщина. Як співають в цих регіонах?**

— Прикарпаття у нас тільки в інструментальному варіанті. Гуцульщина – це не наш стиль. Одна з поїздок була на північно-західну Чернігівщину. Кілька пісень маємо з того регіону. Вже коли я працював у Консерваторії, ми почали їздити на Східне Поділля – це західні райони Черкащини – Уманський район, Жашківський. Там виявилася суперечка своєрідна обрядова традиція: Купало таке, якого на київському Поліссі не знайшов. Тут було дуже багато хороводних пісень, які співаються на Великден.

**ЧИТАЙТЕ ТАКОЖ: Співачка із Полісся презентувала диск та книжку**

**У вас є гурти-послідовники. Подобається вам їхня творчість, чи хотіли б**

## покритикувати?

— Критикувати можна і нас. Я знаю наші недоліки, знаю, чого нам не вистачає, чого ми не навчилися. І вже я не навчуся. У нас нема того, що в "Божичів". Вони вміють танцювати, мають інструментальний супровід. Вони рухливі, уміють подати себе, а ми абсолютно несценічні. Виходимо і просто співаємо. Кажу учасникам: "Ну хоч зміни вираз обличчя". – "А чого це? Чого це дід вийде на сцену і буде улибатися?"

*Заступниця міністра культури, молоді та спорту Ірина Подоляк поставила гіпотетичне питання: що буде, якщо хор ім. Верьовки припинят фінансувати з державного бюджету. Натомість гроші підуть іншим колективам.*

Про це вона написала у Facebook.

*"Якщо держава розвернеться з фінансовою підтримкою "до джерел" (нематеріальної культурної спадщини, так сказати) - до відтворення і вивчення фольклорних форм (чим зараз займаються, наприклад, Божичі, Гуртоправці, Гуляйгород, Древо і багато інших), а паралельно відмовиться від фінансування соцреалістичних проектів, як от #хорвірьовки, даючи подібним колективам можливість самостійно виміряти свою "потребність" глядачу, як це роблять зараз інші", зазначила вона.*

Автор: Валерія Радзієвська